

VEYSİ'NİN HÂB-NÂME'SİNDEN BİR BÖLÜM

(Eserin Yazılış Tarihi: Miladi 1608)

ÇEVRIYAZI METİN VE GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARI (6 SAYFALIK BİR BÖLÜMÜ ÜZERİNE)

Açıklama:

Bu çalışma, 1992-1993 Öğretim Yılı'nda Prof.Dr. Mertol Tulum'un İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yeni Türk Dili Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans dersinde hazırladığımız eser üzerine yapılmış 6 sayfalık incelemenin düzeltilmiş hâlidir.

Bu düzeltmede farklı olarak aşağıdaki iki yayının karşılaştırılması yapılmış, yeni bir metin oluşturulmaya çalışılmıştır.

S kısaltmasıyla: F.A. Salimzyanoviç, *Veysi-Hab-name (Kniga Snovideniya)*. Moskva: Nauka, 1976
(Kitap Rusça yazılmış, edisyon-kritikli metin Arap kökenli Türk alfabesiyle verilmiş.)

B kısaltmasıyla: 1836 Mısır Bulak matbaası baskısı örnek alınarak Siyer-i Veysî adıyla İstanbul Vezirhanı Matbaası'nda basılan 1869 tarihli matbu nüsha. (Bu nüshada Veysî'nin Siyer, Hâb-nâme, Münşeât ve Şehâdet-nâme adlı eserleri bir arada verilmiş. Hâb-nâme 262-285 sayfaları arasındadır.)

Miladi 1608 yılında Veysi (Alaşehir, Manisa 1561-Üsküp 1628) tarafından telif edilen eserin içeriği kısaca şöyledir:

Veysi, padişah I. Ahmet ile İskender-i Zülkarneyn'i düşünde görür. Döneminden şikayet eden padişaha İskender, Hz. Adem'den bu yana dünyanın aynı dünya olduğunu, kötülüklerin ancak iyi, ahlaklı ve yetenekli insanların işbaşında olmalarıyla ortadan kalkacağını anlatır.

Dr. Mustafa Altun

İletişim:

maltun@sakarya.edu.tr

Son Güncelleme: 11 Mart 2011

www.dilbilimi.net

METNİN ÇEVİRİYAZISI

Ḥ^VĀB-NĀME-İ VEYSĪ BĪ'SMĪ'LLĀḤĪ'R-RAḤMĀNĪ'R-RAḤĪM

(262/1) Nesīm-i çemen-ārā-yı ḥamd u senā, ol pādīşāh-ı cihān-āferīn ḥāzretleriniñ (2) tarāvet-baḥş-ı ḥadīka-i taq̄dīsī olsun ki, cūy-bār-ı şemşīr-i selāṭīn-i ‘adl-āyīn (3) ile rū-yı zemīni lāle-zār-ı emn ü emān eyledi. Ve şeb-çerāğ-ı şükr ü sipās, ol tāk-baḥş-ı (4) şāhān-ı cihān, ol¹ sulṭān-ı ğayb-dān cenābınıñ pīrāye-i iklīl-i temcīdi olsun ki, (5) cevher-i ṭīğ-i cihān-gīr-i mülük ile hemīşe, ıslāḥ-ı mizāc-ı kā’ināt itdi. Ve le’ālī-i (6) şalāt u selām², ol ḥāmil-i livā’ü'l-ḥamd u şefā‘at ḥāzretleriniñ³ nişār-ı ḥāk-pāy-ı (7) ‘arş-peymāsı⁴ ola ki⁵, leme‘ān-ı şemşīr-i şerī‘atle⁶ ‘ālemden zūlmet-i zūlmāt⁷ gidip, güm-rāhān (8) u aşḥāb-ı şekāvet anuñla rāh-ı müstaḳīme mühtedī oldılar. Ve zīver-i tāk-ı iḳbāl, aşḥāb (9) u āl ḥāzerātine ola ki, her biri bir ṭīğ-i elmās-gün-ı mercān-rīz-i ğazā ile ḥün-ı (10) a‘dā-yı dīnden sāḥa-i zemīni hem-reng-gān-ı bedehşān kıldılar.

Beyt

(11) *Ḥayr-ḥ^vāh-ı devlet-i ḥākān-ı Keyḥusrev-i serīr*

Dā‘ī-i iḳbāl-i Veysī ya ‘nī el-‘abd (12) u'l-faḳīr⁸

bu ḥavādiş-i ‘ālem-i kevn ü fesādı mülāḥaza kıldıqça, ve ešnā-yı tefekkürde (13) deryā-yı māl-ḥulyāya ṭaldıqça, böyle gevher-keş-i silk-i temennā olup, fikr iderken

¹ S : olan

² S : delālī-i şalāvāt

³ S : ḥāzretiniñ

⁴ S : hümāsı

⁵ S : olsun ki

⁶ S : şerī‘ati ile

⁷ S : zūlmāt-i zalālet

⁸ Tahtı Keyḥusrev gibi olan hakanın devletinin hayrını, iyiliğini isteyen, Veysī’nin iḳbāl duacısı, yani fakir kul.

(14) dirdim ki⁹: " Bu eyyāmda, pādişāhımız ŧehenşāh-ı felek-bār-gāhımız ḥalife-i rū-yı zemīn, (15) ŧāhib-kırān-ı Sikender-ḳarīn, zībende-i tāc u taht, ŧehriyār-ı firūze-baht, āf-tāb-ı cihān- (16) efrūz, Merriḥ-i dūŧmen-sūz, cihān-gīr-i Cemŧid-nazīr, tācdār-ı Erdeŧīr-ŧemŧīr,

Beyt

(17) *ŧehenşāh-ı Cem-ḳadr ‘ālī-tebār*

*Peder-ber-peder Ḥusrev -i tāc-dār*¹⁰

ḥākān-ı mesned-ārā-yı (263/1) devlet-sermedü's-sultān bin es-sultānū's-sultān Aḥmed Ḥan bin es-sultān (2) Muḥammed Ḥan "eyyeda'llāhū"¹¹ te‘ālā ‘azzehū ve eyyede ve ŧeddede esāse salḫanatıhi ve ŧeyyede¹² ḥāzretleriniñ (3) rikāb-ı kām-yāb-ı hümāyūnlarına¹³ yüz sürüp, bilā-vasıta sa‘ādet-i mükālemeye nā’il olaydım." (4) Yāhūd gāhī tefaḳḳud-ı aḥvāl-i fuḳarā içün teğayür-i ḫavr-ı pādişāhī itmekle geŧt ü güzār-ı (5) ŧehr ü bāzār iderken, bārī rāst geleydim. Ve müteğāfilāne ḫıḫāb idüp, aḥvāl-i ‘ālem (6) perīŧān oldı, ve eşḳıyā te‘addisi kemālin buldı, diyeydim. Ve zu‘m-ı fāsidim üzere tedbīr-i (7) ıŧlāḫ-ı memlekete müte‘allıḳ niḫe kelīmāt-ı muḳaddemāt¹⁴ ‘arz ideydim, diyü bu efḳār-ı perīŧān (8) ile bir gice küŧe-niŧīn-i zāviye-i miḫnet ve ḫasta-ḫal-i ğumūm-ı ‘uzlet idim. Nāgāḫ, (9) deriḫe-i çeŧm-i cihān-bīnime perde-i ğaflet aŧılıp, merdüm-i dīde, ğunūde-i mehd-rāḫat (10) olup, seyyāḫ-ı cihān-gerd-i¹⁵ rūḫ, temāŧā-yı ŧehristān ḫayāl iderken, nāgehān, bir ḫā’ife-i (11) celilü’ŧ-ŧāne rāst geldim ki, her biriniñ nāŧıye-i ḫālinden nūr-ı sa‘ādet lāmi‘ olup, (12) her biri bir¹⁶ sīmā-yı dil-ārā ile, ḫırāmān olarak bir bāğḫe-i firdevs-niŧāne

⁹ S : fikr iderdim ki

¹⁰ ŧahlar ŧahı Cem gibi soyu yüce, kıymetli, tacı tahtı olan Ḥusrev gibi babaların babası.

¹¹ S : ebedallāhū

¹² Allah onun izzetini kuvvetlendirsin ve sađlamlaŧtırsın, saltanatının temelini de kuvvetlendirsin ve sađlamlaŧtırsın.

¹³ S: rikābına yüz sürüp

¹⁴ S : niḫe muḳaddemāt

¹⁵ B. : cihān-gīr-i

¹⁶ S : pür

yettiler ki¹⁷, (13) hezār haşmet ü vaķār ile birer kürsî-i zer-nigārda ķarār eylediler. Ben¹⁸ dağı sâ'ir hüddâm (14) ile hizmet iderek; ya'nî sâye-mişâl 'aķablarınca giderek,¹⁹ maķâm-ı hizmetde tırdum. (15) Bālâ-nişîn-i meclis olan devlet-mendiñ işâretiyle sebze-i²⁰ çemen-zâr üstüne oturdum. Meger ol (16) âf-tâb-ı şadr-nişîn olan İskender-i Zü'l-ķarneyn olup, yemîn ü yesârında nücüm-ı (17) zâhire gibi lem'ân idenler selâtin-i mâziyye-i Âl-i 'Oşmân " *ķaddesa'llâhü esrârahüm*²¹ " hażerâtı (18) imiş. Bu eşnâda, âşâr-ı mevkib-i sulţânî²²; ya'nî kevkebe-i devlet-i Aĥmed Ĥanı²³ " *E'azzehu'llâhu* (19) *te'âlâ fi'd-dâreyni* ²⁴ " zühür idüp, 'âlem-i zâhiredeki gibi alay alay çavuşân-ı (20) şevket-nümây ve zümre-i sipâh-ı encüm-iştibâh ve yeñiçeriyân-ı zerrîn-külâh ve aġayân-ı ser-â-ser- (21) kaftân ve vezîrân-ı Süreyyâ, iktirân-ı bi-ĥeşabi'l-merâtib yerlerinde tırup, hażret-i pâdişâh-ı (22) encüm-sipâh gelip, semend-i berķ-reftâr-ı âsmân-ı kirdârından indi.

Beyt

(23) *Furūd-âmed ez-esb şâh-ı cihân*

Mesîhâ, bezîr-âmed ez-âsmân ²⁵

Dâ'ire-i meclisden (24) ĥâric İskender-i Zü'l-ķarneyn tarafına mükâbil bir muraşşa taĥt-ı zer-beft-sâye-bâna cülüs (25) itdi. Ve hażret-i Zü'l-ķarneyn ile mükâlemeye başladı. Bu bende-i nâ-çiz dağı, Hażret-i (26) Zü'l-ķarneyn gibi maĥla'-ı Ĥâverân-ı şarkdan, Ķayrevân-ı maġribe varınca 'âlemi musaĥĥar-ı (27) şemşîr-i fermânı eylemiş bir pâdişâh-ı ĥakîm-meşrebiñ kelîmât-ı ĥikmet-âyînin istimâ'a itmek (264/1) ne sa'âdet-i 'uzmâdır. Ĥuşuşâ, pâdişâhımız rû-yı zemîn ĥalîfesi ola da,

¹⁷ S : ve

¹⁸ ben B : bu faķîr

¹⁹ S : giderek, ol maķâma vardum ve

²⁰ S : bisât-ı sebze-i

²¹ Allah onun sırlarını takdis etsin.

²² B : sulţân

²³ B : Ĥan

²⁴ Allah onu iki dünyada aziz etsin.

²⁵ Cihanın padişahı attan indi. Hz. İsa gökten aşıġı indi.

anıñla (2) mükāleme eyleye, diye, nihāl-i gül gibi ser-ā-ser gūş oldum. Ve rū-yı teveccühü nīlüfer- (3) şıfat cemāl-i hūrşīd-mişāllerine tıtdum, ve ol meclis-i feraḥ-baḥşīñ şafāsından (4) sâ'ir aḥvālīmi ferāmūş itdim. Gāh Ḥazret-i Zül-ḳarneyn, taḥrīk-i zebān-ı mu'ciz-beyān (5) idüp ḥazret-i pādīşāh-ı 'ālem, tevcīh-i sāmī'a-ı iz'ān buyururlar, gāh pādīşāhımız leb-i (6) dürr-nişārın şekker-rīz idüp, Ḥazret-i İskender, ol nebāt-ı kelīmātdan şīrīn-mezāk (7) olurlardı. Giderek cevāhir-i kelām bu semte işār olundu ki pādīşāhlar 'ālemin (8) ḳalbīdir. Ḳalb ki, müstāḳimül'-aḥvāl olmayıp, ḥadd-i i'tidālden münḥarīf ola be-her-ḥāl (9) beden iḥtilāl-pezīr olur. İmdi, pādīşāhlara 'adl u dād, sermāye-i sedāddır. Merḥamet (10) ü inşāf, sebeb-i cem'iyet-i re'āyādır. Ve cevri ü i'tisāf, bā'is-i perīşān-ı berāyādır, dinildikde (11) pādīşāhımız "*zıllu'llāh fī'l-'ālem*"²⁶ ḥazretleri bir āh çekdi ki, az ḳaldı, gül-berg-i ruḥsār-ı lāle- (12) renginden jāle-mişāl ḳatarāt-ı sirişk-i dīdeyi rīzān iderler. Bir miḳdār tevaḳḳufdan soñra

(13) Beyt

Şeh-i kāmran ḥusrev-i Cem-cenāb

Zi-deryā-yı leb-riḥt der-ḥoş-āb²⁷

(14) didi ki: İy şāhib-ḳırān-ı 'ālem! Taḳrīr-i dil-pezīriñ üzere, pādīşāhlara 'adl u dād, pīrāye-i sa'ādet (15) olduğı ma'lūmdur. Ve ol pādīşāh ki, ser-çeşme-i inşāfdan bī-naşībdir, 'ayn-ı ināyet-i Ḥaḳ'dan (16) maḥrūmdur. Ammā müşkil budur ki, imdād u 'avn-ı Ḥazret-i Rabbül'-erbāb ile "*celle celālihu*"²⁸ ile (17) bir zamānda taḥt-gāh-ı salṭanata cülüs eyleyesin ki, kāh-ḥāne-i²⁹ 'ālem, ser-ā-ser ḥarāb u yebāb (18) ve ḥalkıñ āteş-i fitne-i eşḳiyā ile cigerleri kebāb ola. Ceddüm "*merḥūm ve maḡfūrün-leh*"³⁰ ḥudāvendigār-ı (19) a'zam, sulṭān Murād Ḥan "*ṭayyeba'llāhu*

²⁶ Allah'ın âlemdeki gölgesi.

²⁷ Cem hazretleri gibi muradına ermiş padişah, denizin kıyısına inciyi döktü.

²⁸ O'nun şanı yüce olsun!

²⁹ S : kār-ḥāne-i

³⁰ Allah'ın rahmetine kavuşmuş ve günahları bağışlanmış.

te ‘*ālā serāhu*³¹" kal‘-i şecere-i rafz-i ilhād³² için memālik-i (20) Kızılbaş-ı bī-dīne³³ rāyet-i hümāyūn³⁴-sāye-i sulṭānī birle ‘asākīr-i deryā-hurūş gönderiliden berü (21) bu āna dek kırk yıla qarībdir ki³⁵ şarḳ u³⁶ ğarba ser-dārlar; ya‘nī ḳahr-ı a‘dā-yı dīn için (22) sipāh-sālār gönderilip, bir yıl sefer terk olunmamağla nice³⁷ mekrūhāt³⁸ ihtiyār olunup, meşelā (23) menāşīb-i ‘aliyye ve merātīb-i seyfiyye nice nā-ehl ve sefye eline düşüp³⁹, rü-yı zemīnde gūşe-be-gūşe (24) ḳıyāmetler ḳopdu.⁴⁰ Her yıl zehāb u ıyāb-ı ‘asākīr⁴¹ tekālifinden re‘āyā ile ‘asker miyānesine ‘azīm (25) ‘adāvet-ı fitne-engiz düşüp, giderek muḥāşama-ı lisān, muḥākeme-i seyf ü sināne mü‘eddī olmağla (26) aşl-ı ḥilḳatinde şecere-i şekāvet merkūz olanlar seçilip, ḳıḳıp, fitne nāmına olan (27) eşḳiyā⁴² sürbe sürbe olup, sürbe nāmına olan sürbelerin⁴³ bir ḳaçı yek-pāre biriniñ⁴⁴ (265/1) ḳaldırdığı rāyet-i ma‘kūse altına cem‘ olup, biri birine mu‘in ü zahīr olarak (2) yek-pāre ṭabl-hurūc velvelesin āsmāna yetirip celālīniñ şī‘arın izhār eylediler. Ve (3) "*ābā ‘an ceddin*⁴⁵" ḥānedānımız ḥayr-ḥ‘āhı olan ḳullar, uğur-ı hümāyūnda baş u cān oynatmağla (4) munḳariz olup, sefer zarūretiyle ḳulluḳ silkine mülḥak olan ḳullar daḫi ḥaḳḳ-ı ni‘met-i⁴⁶ pādīşāhiyi (5) bilmeyip, celālīniñ ṭavrın ḳollanıp, memālik-i mevrūşe-i ‘Osmānī bu ḳadar zamāndan beri pāy-māl-ı eşḳiyā (6) olmağla ḥānümān-ı re‘āyā, suzān u perīşān olmuşdur. Ḳul ki, benim ḳulumdur; baña tābi‘ ve fermān-ber (7)

³¹ Allah onun toprağını güzel kılsn!

³² B : rafz u ilhād

³³ S : Kızılbaş

³⁴ S : hümāyūn hümā?

³⁵ B : qarībdir

³⁶ S : şarḳa ve

³⁷ S : niçe

³⁸ B : mekrūhātler

³⁹ B : nā-ehl ādeme düşmekle

⁴⁰ B : ḳopup

⁴¹ S : ‘asker

⁴² S : seçilip fie-i bağıya eşḳiyā

⁴³ S : şerirleriñ

⁴⁴ S : bir ḳaçı birbiriniñ

⁴⁵ Babadan babaya.

⁴⁶ B : daḫi ni‘met-i

olmayacak, baña şemşîr-i⁴⁷ ‘adl u dād ile şıyānet-i ra‘iyyet ve zābı u rabı-ı memleket nice⁴⁸ kâbil olur? (8) Ey şāhib-kırān! Eger⁴⁹ Hāzret-i sultān-ı ğayb-dān "*celle celālihu*"⁵⁰ serîr-i saltanat-ı ‘Oşmānîyeyi (9) baña, böyle ‘ālem ħarāb iken āmāde itmeyüp, ma‘mūr u ābādān iken müyesser ideydi; (10) zābı-ı memleket ve ħall u ‘ağd-ı umūr-ı ra‘iyyet nice olur, görüleydi ve şemîm-i şafā-bağş-ı (11) ‘adl u inşāf ile dāmen-i āhirü'z-zamān kıyāmete dek mu‘aṭṭar⁵¹ olaydı, diye pādişāh-ı ‘ālem, (12) kelāmına ħatm-ı ħıtām urduğda, Hāzret-i Zü'l-ķarneyn daħi semt-i taħķika imāle-i licām-ı (13) kelām idüp⁵², müte‘accibāne buyurdılar ki: Ey pādişāh-ı ‘ālem! Ser-rişte-i takrîre çekdiğiniñiz (14) cevāhir-i kelāmātdan⁵³ münfehim olunur⁵⁴ ki, bu kār-ĥāne-i ‘ālem, pādişāhān-ı pişin zamānında (15) ma‘mūr u ābādān olup, hemān siziñ zamān-ı devletiñizde ħarāb u yebāb oldı⁵⁵. Ya‘nî, (16) selātin-i māziyye eyyāmında bu zîr destān-ı ra‘iyyet, āsüde-i ğuşe-i ferāğ olup, hemān (17) siziñ eyyām-ı sa‘ādetiñizde⁵⁶ her biri bergeşte-ĥāl-i şāhrā-yı belā ola⁵⁷. (*Ķāle: Lā vallāhi ve bi-rabbi'* (18) *I-Ka'beti*⁵⁸) Bu dolāb-ı āsmān, meydān-ı ĳudretde sergerdān olalı, ĥāl-i ‘ālem bir ṭavr üzere ķarār (19) itmemişdir. Ey pādişāh-ı civān-bağt! Bî-vefā dünyā eger, benim⁵⁹ bildigim dünyā ise, ne bir pādişāh (20) zamānında hergiz⁶⁰ ma‘mūr u ābādān olmuşdur, ve ne ĥalk-ı ‘ālem aniñ şerrinden amān bulmuşdur. (21) Zamānımızda ħarābdur⁶¹ didigimiz dünyā, ne vaķitde⁶²

⁴⁷ S : baña nice şemşîr-i

⁴⁸ S : nice yok

⁴⁹ B'de yok.

⁵⁰ O'nun şanı yüce olsun!

⁵¹ S : mu‘aṭṭar itmek

⁵² S : eyleyüp

⁵³ B : kelāmıñızdan

⁵⁴ S : olur

⁵⁵ B : ola

⁵⁶ S : sa‘ādet encāmıñızda

⁵⁷ S : olup

⁵⁸ Dedi: Hayır, Kābe'nin rabbi olan Allah'a yemin ederim.

⁵⁹ S : ben

⁶⁰ S'de yok.

⁶¹ B : ħarāb

⁶² S : zamānda

ma‘mūr u ābādān idi?

Meger Hāzret-i (22) ebu'l-beşer Ādem " 'aleyhi's-şelātu ve's-selām" ile Hāzret-i Havvā, bu 'ālem-i ḥāke hūbūt (23) itdikde⁶³ her biri bir iklīme düşüp, üç yüz yıl kadar⁶⁴ giryān u nālān ve bergeşte-ḥāl-i beyābān (24) olup, meded-kārī-i 'ināyet-i rabbi'l-'ālemīn ile dāmen-i 'Arafāt'da buluşup, bilişüp, (25) baḥḥā-yı ğayr-ı zī-zer'de kūşe-nişīn-i ḥārem-i tavaḥḥun olunca mı 'ālem ma‘mūr (26) u ābādān idi?

Veyāḥūd⁶⁵

Çār-cihet-i sāhire-i⁶⁶ zemīn muġtenim-i ni'am-ı ilāhī ve ḥarāvet- (27) yāfte-i feyz-i⁶⁷ nā-mūtenāhī iken Qābil, birāderi Hābil'i kūşte-i ḥançer-i ğadr idip, ol şe'āmet-i (266/1) katl ile miyāne-i evlād-ı Ādem'e düşen āteş-i⁶⁸ tefrīka, cümlesin iki fırka idip, (2) ol iki gürūh-ı enbūhuñ biri kāfir, biri müselmān olmaġla şemşīr-i bār⁶⁹-ı fitne vü fesād (3) iki yüz seksen yıl kadar⁷⁰ aralarında der-kār olup, nice yüz biñ üftāde-i⁷¹ ḥāk ü⁷² (4) helāk olan Ādem ḳanından rū-yı zemīn ḳaşşāb dükkānına⁷³ döndükde mi dünyā (5) ma‘mūr u ābādān idi?

Veyāḥūd⁷⁴

⁶³ S : iderken

⁶⁴ S'de yok

⁶⁵ S : yāḥūd

⁶⁶ B : sāhire ve

⁶⁷ B'de yok.

⁶⁸ S'de yok

⁶⁹ S : bāz

⁷⁰ S'de yok.

⁷¹ S : fütāde-i

⁷² S'de yok.

⁷³ rū-yı zemīn ḳaşşāb dükkānına S'de: peḥīn-deşt-i 'ālem, taşt-ı fuşşāda «ālemin çok geniş kırları, kan alıcının leġenine»

⁷⁴ S : yāḥūd

Ol ŧe'āmet-i küfr ü fesāddan hāl-i⁷⁵ 'ālem diger- (6) gūn olup; ya'nī pīrāye-i rū-yı zemīn olan eŧcār ve mezāri'den ⁷⁶'alāka-i hıyr (7) u berekāt munqatı' olup, meŧelā, sūnbüle-i ŧa'īr ve hūŧe-i gendūm, ŧūŧe-i hırmā-yı Mıŧrī ile⁷⁷ (8) berāber iken, bu ŧekle girdikde ol maṭla'-ı dīvān-ı nübüvvet Hāzret-i⁷⁸ Ādem "'aleyhi's-ŧelātu (9) ve's-selām⁷⁹" hārābe-i 'ālemden feryād idip:

ŧi'r

Tagayyereti-bilādu ve men 'aleyhā

Ve vechü'l- (10) arzı muġbarun kabihun

Tagayyere küllü zī-ta'min velevnin

Ve kalle beŧāŧetü'l-vechi' (11) l-melīhi

Fevā esefā 'alā Hābili ibney

Ḳatılun ḳad teḑemmenehū'd-ḑarihu

diyü bu⁸⁰ cevāhir-i (12) kelīmātı silk-i⁸¹ nazma çekip, nice yıllar bu basīṭ-i ġabrā çerāġāhından ki⁸², nüfūs-ı (13) vaḧŧiyeyi sūziŧ-i feryād edip, ve zārī zārī⁸³ sūzān u giryān olduġda mı⁸⁴ dünyā⁸⁵ (14) ma'mūr u ābādān idi?

Yāhūd

⁷⁵ B'de yok.

⁷⁶ B : mezāri'de

⁷⁷ S : Mıŧrī'ye

⁷⁸ S'de yok.

⁷⁹ S : 'aleyhi's-selām

⁸⁰ B'de yok.

⁸¹ B : nazm yollu

⁸² ġabrā çerāġāhından ki S : ġayri eczā-gāhındaki

⁸³ edip, ve zārī zārī S : u zārīden

⁸⁴ S : itdikde mi

⁸⁵ S : 'ālem

Şadr-ı dīvān-ı nübüvvet Hāzret-i Şīṭ " *'aleyhi' ş-şelātu (15) ve's-selām*⁸⁶ hāzretleri⁸⁷ cenāb-ı ni'me'l-me'ābına müsellemler olduḡda, Kābil-i ḥūn-rīz evlādından nice (16) yüz biñ buḡat-ı kefer, sāye-i livā-yı ḡalālete müctemi' olup, Hāzret-i⁸⁸ Şīṭ " *'aleyhi'ş-şelātu*⁸⁹ (17) *ve's-selām*⁹⁰ ṭaleb-i dem-i Hābil-i maẓlūm⁹¹ itmekle iki yüz yıl āteş-dān-ı ḡarb u kıṭāl miyānelerinde (18) şerāre-feşān olup, āḡirü'l-emr, meded-kāri-i cünūd-ı mücennede-i melā'ik⁹² ile Kābil-i ḥūn-ḡ'arı (19) aḡz idip, 'aynü'ş-şems dimekle mu'arref⁹³ mevzi'de āgeşte-i ḡāk ü helāk idince rū-yı (20) zemīni ḥūn-ı la'ḡ-gūn-ı ādemīden hem-reng-i lāle-zār itdiklerinde mi dünyā⁹⁴ ma'mūr u ābādān idi?

(21) Veyāḡūd⁹⁵

Mesned-i celīlü'ş-şān-ı risālet, Hāzret-i⁹⁶ Nūḡ " *neciyyu'llāh*" cenābına teslīm olunduḡda (22) ḡalk-ı 'ālem şarkān ve ḡarban büt-perest olup⁹⁷, tekḡib-i Neciyyu'llāh için irtikāb itdikleri (23) fesādāt u küfriyyāt ile " *ne'üzü bi'llāh*⁹⁸" dokuz yüz elli yıl saḡā-i 'ālemden sāye-bān-ı emn u emān (24) gidip, her kārde ḡükm ḡālibin olmaḡla ḡüşe-be-ḡüşe kıyāmetler ḡopup, āḡirü'l-emr, eziyyet-i (25) süfehā-yı ḡavmdan ṭaḡāt-ı beşeriyye-i nūḡ-ṭaḡ olmaḡla (*rabbi lā tezer 'ale'l-'arḡı mine'l-kāfirine* (26) *deyyerā*) kelāmın zebān-ı mu'ciz-beyāna⁹⁹ getirdikde, deryā-yı

⁸⁶ S : 'aleyhi's-selām

⁸⁷ S'de yok.

⁸⁸ S'de yok.

⁸⁹ S : 'aleyhi's

⁹⁰ B : selāmdan

⁹¹ ṭaleb-i dem-i Hābil-i maẓlūm B : dem-i Hābil'i maṭlāb

⁹² B : melā'ike

⁹³ S : meşhūr

⁹⁴ S : 'ālem

⁹⁵ S : yāḡūd

⁹⁶ B : Hāzret-i risālet

⁹⁷ S : idi

⁹⁸ S'de yok.

⁹⁹ kelāmın zebān-ı mu'ciz-beyāna B : kelām-ı mu'cizi beyāna

kaḥr-ı zîl-celâl telâṭuma başlayıp¹⁰⁰, (27) ğaḏab-ı cebbâr-ı zîl-intikâm rākib-i sefîne-i necât¹⁰¹ olanlardan mâ'adâ¹⁰² rû-yı 'âlemde zî-rûḥ (267/1) kıomayıp, ba'de't-ṭufân nice zamân 'izâm-ı remîm-i kefereden rû-yı zemîn taḥta-i remmâle (2) döndükde mi 'âlem ma'mûr u âbâdân idi?

Veyâḥûd¹⁰³

Vücûd-ı bihbûd¹⁰⁴ Hûd " *'aleyhi' ş-şelâtu ve's-selâm*¹⁰⁵" (3) teşrif-i ḥil'at-i nübüvvet ile ser-efrâz olduĝda, kıavm-ı 'Âd ki, ṭûl-ı kıâmet ve ziyâde (4) baṭş u vefret-i kıuvvet ile sâ'ir maḥlûkıatden mümtâz olmaĝın her biriniñ kemend-i¹⁰⁶ âşûbı ḥaddin (5) aşır¹⁰⁷, kimi şedîd ve kimi şidâd birer semte taĝallüb ile her fâcir-i pelîd fâ'il-i mâyürîd (6) olup, kendini¹⁰⁸ var iden ḥallâk-ı cihân-âferîni¹⁰⁹ ferâmûş itmişler idi. Ḥazret-i (7) Hûd " *'aleyhi'ş-şelâtu ve's-selâm*¹¹⁰" ol büt-perestleri¹¹¹ tariķ-i müstakîme kıomak¹¹² için (8) elli yıl (*leylen ve nehâren*) da'vet-i ḥaķķ eyledi. Ancaķ Loķmân bin 'Âd ve Mürîd¹¹³ (9) bin Şa'd ismiyle¹¹⁴ mevsûm iki kimesne¹¹⁵ imân getirip, onlar daḥi zîr-i kilîm-i iḥfâdan¹¹⁶ (10) iḏhâra kıâdir olmadılar. Ḥazret-i Hûd " *'aleyhi'ş-şelâtu ve's-selâm*¹¹⁷" ol kıavm-ı zâll (11) u mużill-i imânından

¹⁰⁰ S : başlayıp ve

¹⁰¹ B'de yok.

¹⁰² S : ĝayrı

¹⁰³ S : yâḥûd

¹⁰⁴ Vücûd-ı bihbûd B'de yok.

¹⁰⁵ S : 'aleyhi's-selâm

¹⁰⁶ B'de yok.

¹⁰⁷ S : aşır, kimi 'âd u

¹⁰⁸ S : kendin

¹⁰⁹ S : cihân-âferîn

¹¹⁰ S'de yok.

¹¹¹ S : ḥöd-perestleri

¹¹² tariķ-i müstakîme kıomak S : Ḥudâ-perestlik vâdisine sevķ

¹¹³ B : Mürşid

¹¹⁴ S : ismi ile

¹¹⁵ S : kimse

¹¹⁶ S : ḥafâdan

¹¹⁷ S'de yok.

me'yūs olup, pertāb itdikleri tīr-i bārān-ı eziyyet ü cefādan (12) sīne-i bī-kīnesi ğırbāl-i belāya döndükde, helākleri için rū-yı tazarru'ı (13) seccāde-i niyāza şalıp:

Naẓm¹¹⁸

Ey ferāzende-i fīrūze¹¹⁹ revāk

Şemse-i zer-keş-i (14) jengārī¹²⁰ tāk

Ġonce-i teng dil-i baġ-ı tū-em

Lāle-i suhte-i daġ-ı tū-em

Bāng (15) ber-silsile-yi¹²¹ 'ālem zen

Sīn-i Ān¹²² silsile-rā berhem zen

Nāmzed kon be-zemīn zelzele-hā

(16) Zān¹²³ ez-ān 'aliyhā sāfil-hā

diyü¹²⁴ 'ulüvv-i¹²⁵ nā'ire-i sūz u güdāzdan ħubbe-i¹²⁶ nuġre-ġün-i¹²⁷ āsmān, (17) tennūr-ı bāzgüne-i¹²⁸ āteşin olmaġla yedi yıl āsmāndan ħayāt¹²⁹ ħatarāt ve zemīnden ħubüb-ı (18) meZRū'āt bi'l-külliyye¹³⁰ münġatı' oldu. Āġirü'l-emr ol kefere-i ħöd-re'y zu'mlarınca (19) ħāre-cū-yı belā-yı āsmānī oldular. Bi'l-āġire¹³¹ Mekke-i mükerreme'de biġāne-i ħāne-i¹³² Ĥudā olan (20) şanemlerinden reşġa-i feyz-i 'ināyet recāsına ādemler gönderip muntaẓır-ı bārān-ı iġsān (21) olduklarında ħaraf-ı

118 S'de yok.

119 S : fīrūz

120 B : jengārī

121 S : ber-silsile

122 S : ĩn

123 S : sāz

124 B'de yok.

125 B : vefret-i 'ulüvv-i

126 B : nā'ire-i sūzāndan ħubbe-i

127 B : nuġre-ħüb-ı

128 B : bāzgün-ı

129 S : ħabbāt

130 S'de yok.

131 B : şoñra

132 B : biġāne-ħāne-i

fā'üzü's-şeref-i Ka'be'den bir ebr-pāre-i¹³³ siyāh nümāyān olup, menba'ı (22) bārān-ı rahmet olmağ mülāhazasıyla cümlesi şādān u ḥandān ve raqş-künān u¹³⁴ dest- (23) efşān müteveccih-i ebr oldular. Meger ol şakḳā-yı beriyye-i zemīn şandıkları ebr-i siyāh, menşe'-i (24) tūfān-ı şarşar-ı pür-āteş-pāre-i ğazab imiş. Ol kavm-ı cabbār ki, zūr-ı bāzūda (25) kemer-gāh-ı kūhe el ursalar; yerinden ayırırlar iken ol¹³⁵ bir ebr-i siyāh yiline¹³⁶ tākāt (26) getiremeyip, bu kadar pelid ü¹³⁷ şedid tarfetü'l-ıaynda berk-i lertzān gibi ka'r-ı cehenneme perrān¹³⁸ (27) oldular.¹³⁹ Hāzret-i Hūd "aleyhi's-şelātu ve's-selām¹⁴⁰ " ile Loqmān bin 'Ād ve Mürīd'den¹⁴¹ (268/1) ğayrı kimse¹⁴² ḳalmayıp, ol sipihre çıkmış şeddādī binālar, 'Ādī şehirler zātü'l-ıimād (2) gibi muraşsa' gülşen-sarāylar ve¹⁴³ mükellef, mu'allā ḳaşırlar, muşavver kāşāneler, müzeyyen şanem-ḥāneler (3) nice yüz yıl (ḳā'an şafşafān) ḥarāb u yebāb ḳaldıkda mı 'ālem ma'mūr u ābādān (4) idi?

133 B : pāre ebr-i

134 B'de yok.

135 B : idi. Bu rütbede iken ol

136 B : bir pāre ebre

137 S'de yok.

138 B : menāzil ile

139 B : gitdiler

140 S : 'aleyhi's-selām

141 B : Mürşid'den

142 B : bir kimse

143 S'de yok.

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARISI

HÂB-NÂME-İ VEYSÎ

Bismillâhirrahmânirrahîm

(262/1) Hamd ve senâ çimenini süsleyen nesîm, âdil sultanların kılıcının ırmağı ile dünyayı huzur bahçesine çeviren O, âlemi yaratan padişah hazretlerinin kutsama bahçesine tazelik versin. Şükür ve minnettarlığın göz kamaştırın mücevheri, melikler cihanını fetheden kılıcın cevheri ile daimî olarak kâinatın mizacını (5) düzenleyen O cihan şahlarına taç dağıtan, herşeyi hakkıyla bilen sultan cenabının temcit tacını süslesin. Dua ve övgü incileri, o şefaatchi ve hamd bayrağının taşıyıcısı, şeriat kılıcının parıldamasıyla âlemden karanlıkların karanlığını gidererek, Allah'ın yardımından uzak olan ve yolunu şaşırın insanları hidayete eriştiren Hz. Muhammed'in arşı ölçen ayağının toprağına saçılsın. Saadet tacının süsü, her biri gaza mercanı (10) dökten bir elmas-gûn kılıcı ile din düşmanlarının kanından dünya meydanını kırmızıyla bir eden o ashaba ve onun ailesine verilsin.

Hayr-hâh-ı devlet-i hâkân-ı Keyhüsrev-i serîr

Da'î-i ikbâl-i Veysî ya 'nî el-'abdu'l-fakîr¹

bu olma ve bozulma âleminin hadiselerini düşündükçe, tefekkür esnasında melankolik bir hale geldikçe, bu durumda iken temenni ipine inci dizip fikrederken derdim ki: (15) “Bu zamanda padişahımız olan âlemin şahlarının şahı, dünya halifesi, İskender gibi talihli, taç ve tahtı ziynetli, saadetli hükümdar, cihanı aydınlatan güneş, düşmanı yakan Merih, Cemşid gibi cihanı fetheden, Erdeşir kılıçlı taç sahibi,

Şehenşâh-ı Cem-kadr 'alî tebâr

Peder-ber-peder Hüsrev-i tâc-dâr²

(263/1) Ahmed Han “*eyyeda'llâhü te'âlâ azzehü ve eyyede ve şeddede esâse saltanatıhi ve şeyyede³*” hazretlerinin padişahlığının mutluluk veren huzurlarına yüz

¹ Tahtı Keyhüsrev gibi olan hakanın devletinin hayrını, iyiliğini isteyen Veysî'nin ikbal duacısı, yani fakir kul.

² Şahlar şahı Cem gibi soyu yüce, kıymetli, tacı tahtı olan Hüsrev gibi babaların babası.

sürüp, sohbet mutluluğuna erişeydim. Yahut, arasına fakirlerin durumunu araştırmak için padişahlık (5) suretini değiştirip şehri dolaşırken, hiç olmazsa tesadüf etseydim. İhmâlkâr bir surette hitap ederek âlemin hâli perişan oldu, eşkiyanın zulmü haddini aştı, diyeydim. Kötü zannım üzerine memleketi düzeltme önlemleriyle ilgili birçok öncül sözleri arz edeydim, diye bu dağınık düşünceler içinde bir gece sıkıntı zaviyesinin köşesine oturmuş, yalnızlığın kederlerinden hasta duruma düşmüştüm. Ansızın cihanı gören gözümün (10) penceresine gaflet perdesi asılıp, beşik rahatlığı içinde uyudu. Ruh cihanını dolaşan seyyah şehri seyretmeyi hayâl ederken, aniden her birinin çehresinden saadet ışığının parıldayıp, gönül alan yüzleri ile salınarak pek çok haşmet ve vakar ile birer yıldızlı tahta oturlan bir cennete benzeyen bahçeye erişmiş büyük bir topluluğa rast geldim. Ben de diğer hizmetçilerle birlikte hizmet ederek, (15) yani gölge misali arkalarından giderek hizmet makamında bekledim. Meclisin en yüksek yerine oturan devletlinin işaretiyle çimenliğin üstüne oturdum. Meğer o baş köşede oturan güneş İskender-i Zülkarneyn, onun sağ ve solundan çıplak gözle görülebilen yıldızlar gibi parıldayanlar da Osmanlı hanedanının “*kaddesallâhü esrârâhüm*⁴” kadîm sultanları imiş. Bu sırada sultanın kafilesinin işaretleri, yani Sultan Ahmed’in “*e‘azzehullâhu te‘âlâ fi‘d-dâreyni*⁵” devletinin tantanası ortaya çıktı. Görünür âlemdekine benzeyen (20) alay alay çavuşlar, yıldızlara benzeyen asker topluluğu, altından külahlı yeniçeriler, seraser kaftanlı ağalar, Süreyya yıldız takımı gibi dizili vezirler derecelerine göre yakınlaştıkları yerlerinde bekledi. Sultan hazretleri yıldızlar kadar çok olan ordusuyla geldi ve her zamanki gibi gökte şimşek hızıyla koşan atından indi.

Furûd-âmed ez-esb şâh-ı cihân

*Mesihâ, bezîr-âmed ez-âsmân*⁶

Meclis dairesinin dışında olan İskender-i Zülkarneyn tarafından karşılık düşen (25) ziyetli, sırmalı kumaştan gölgelikli bir tahta oturdu ve Hazret-i Zülkarneyn ile sohbe başladı. Bu aciz kul(un) da, Hazret-i Zülkarneyn gibi doğuda Haveran’dan çıkıp, batıda Kayrevan’a varıncaya kadar, âlemi ferman kılıcı ile ele geçirmiş (264/1)

³ Allah onun izzetini kuvvetlendirsın ve sağlamaştırısın, saltananının temelini de kuvvetlendirsın ve sağlamaştırısın.

⁴ Allah onun sırlarını takdis etsin.

⁵ Allah onu iki dünyada aziz etsin.

⁶ Cihan padişahı attan indi. Hz. İsa gökten aşağı indi.

bilge bir padişahın hikmetli sözlerini işitmek(işitmesi) ne büyük mutluluktur. Ayrıca, padişahımız olan yeryüzünün halifesi burada bulursa da, onunla sohbet edebilsem, diye gül fidanı gibi tümüyle dikkatimi verdim. Çevrili yüzünü nilüfer misali güneşe benzeyen yüzlerine tuttum ve o ferahlık veren meclisin safasından diğer bütün hallerimi unuttum. Bazan, Hazret-i Zülkarneyn, benzeri olmayan üslûplu dilini **(5)** kımıldatır, âlemin padişahı itaatle kulak verirler, bazan padişahımız inci döken dudağından şeker saçar, Hazret-i İskender de o kelimelerin nebatından damaklarını tatlandırırlardı. Giderek söz cevherleri padişahların âlemin kalbi olduğu bu yöne yayıldı. Eğer ki, kalbin halleri doğru olmayıp, itidal sınırından sapsarsa, her türlü durumda beden hastalığa yakalanır. Şu halde âdalet padişahlara doğruluk sermayesidir. **(10)** Merhamet ve insaf reayanın toplanmasına vesiledir. Eziyet ve sapkınlık ise berayanın dağılma sebebidir, denildiğinde padişahımız “*zıllullâh fi'l-âlem*⁷” hazretleri bir ah çekti ki, az kalsın lâle renkli yanağının güle benzeyen yaprağından gözünün damlalarını dökenecekti. Biraz bekledikten sonra

Şeh-i kâmrân husrev-i Cem-cenâb

*Zî-deryâ-yı leb-riht der-hôş-âb*⁸

dedi ki : “Ey âlemin talihlisi! Sakinleştiren üslûbun üzerine padişahlara âdaletin **(15)** mutluluk süsü olduğu malûmdur. O, insaf kaynağından nasibi olmayan padişah, Allah’ın yardım kaynağından da mahrumdur. Fakat asıl zorluk Allah’ın “*celle celâlihu*⁹” yardımı ile âlemin köşkünün baştan başa yıkılmış, halkın ciğerlerinin eşkiyanın fitne ateşi ile yanmış olduğu bir zamanda saltanat tahtına oturmandır. Dedem rahmete kavuşmuş ve günahları bağışlanmış olan büyük padişah Sultan Murad Han “*tayyeballâhu te‘âlâ serâhû*¹⁰”**(20)** dinden dönenlerin ağacını kurutmak için dinsiz Kızılbaş ülkesine sultanlık gölgesi olan kutlu bayrağı ile deniz gibi coşkun askerler gönderdiğinden bu zamana kadar kırk yıla yakındır doğuya ve batıya komutanlar, yani din düşmanlarına boyun eğdirmek için ordu komutanları gönderildi. Bir yıl sefer terk edilmemek suretiyle pek çok rezillikler ayıklanıp, mesela, yüksek makamlar ve askerî rütbelere pek çok ehliyetsiz ve müsrife verilmek suretiyle

⁷ Allah’ın âlemdeki gölgesi.

⁸ Cem hazretleri gibi muradına ermiş padişah, denizin kıyısına inciyi döktü.

⁹ O’nun şanı yüce olsun!

¹⁰ Allah onun toprağını güzel kılsın.

yeryüzünde baştan başa kıyametler koştular. Her yıl **(25)** askerin gidip gelme vergisinden reaya ile asker arasına fesat çıkararak büyük düşmanlık girdi. Giderek, dil kavgası kılıç ve mızrağın hüküm vermesine sebep olmakla, yaratılış temelinde eşkiyalık ağacı dikenler ayrıldı, çıktı. Fitneyi temsil eden eşkiya çeteleşti. Çeteleri temsil eden çetelerin birkaçı hepsinin içinden birinin **(265/1)** kaldırdığı baş aşağı olmuş bayrak altına toplandı. Birbirlerine yardım ederek, bütün halinde davuldan çıkan vellelesini göğe ulaştırıp, celâlnin işaretini gösterdiler. Babadan oğula geçen hanedanımızın hayranı, iyiliğini isteyen kullar padişahlığın yolunda hayatını tehlikeye atmak suretiyle tükenmiş, sefer mecburiyeti ile kulluk **(5)** yoluna sonradan katılan kullar da padişahlık lütfunu bilmemiştir. Celâlnin hareketleri kollanarak, Sultan Osman'dan miras kalmış ülkeleri bu kadar zamandan beri eşkiya, ayağıyla çiğnenmiş olmakla, reaya ocağı yanmış, yıkılmıştır. Mademki kul, benim kulumdur, bana tâbi olup, itaat etmeyince âdaletin kılıcı ile raiyyetin korunması ve memleketin düzeni nasıl mümkün olabilir? Ey talihli! Herşeyi hakkıyla bilen Allâhu te'âlâ hazretleri Osmanlı saltanatının tahtını bana böyle âlem **(10)** harap iken hazırlamayıp, bayındır iken teslim etseydi, memleketin düzeni ve raiyyet işlerinin görülüp, neticelenmesi nasıl olur, görülürdü. Âdaletin rahatlatan güzel kokusuyla zamanın son eteği kıyamete kadar güzel kokardı, diyerek âlemin padişahı sözünü mühürlediği zaman Hazret-i Zülkarneyn de söz gemini araştırma cihetine meylettirip, şaşkınlık içinde dediler ki: "Ey âlemin padişahı! Anlatma ipine dizdiğiniz söz cevherlerinden bu âlem müessesesinin eski padişahlar zamanında **(15)** bayındır olup, hemen sizin idareniz zamanında yıkıldığı anlaşılır. Yani eski sultanlar zamanında bu esirler ve raiyyet istirahat bucağında rahat olup, sizin idareniz zamanında her biri bela çölünde düşkünleşmiştir. (*kâle: lâ vallâhi ve bi-rabbi'l-ka'beti*)¹¹ bu semanın çarkı, imkânlar âleminde başı döndüğünden bu yana âlemin hali bir vaziyet üzerine karar etmemiştir. Ey talihli padişah! Vefasız dünya **(20)** eğer benim bildiğim dünya ise, ne bir padişah zamanında bütünüyle bayındır olmuştur, ne de âlemin halkı onun şerrinden emin olmuştur. Zamanımızda harap dediğimiz dünya ne zaman bayındır durumdaydı? Meğer insanoğlunun atası olan Hz. Âdem "aleyhi's-selâtu ve's-selâm"¹² ile Hz. Havva bu topraktan yapılmış dünyaya indiği zaman, her biri bir iklime düşüp, üç yüz yıl kadar ağlayıp, inleyip, çölde geçimi zorlaşıp, Allah'ın **(25)** ihsan yardımını ile

¹¹ Dedi: "Hayır, Kâbe'nin rabbi olan Allah'a yemin ederim."

¹² Salât ve selam onun üzerine olsun.

Arafat'ın eteğinde buluşup, konuşup, çorak derede yerleşme kubbesinin bir köşesine oturduğu zaman mı âlem bayındır idi?

Veyahut

Yeryüzünün dört tarafını, Allah'ın nimetlerini zenginleştirdiği yerini ve uçsuz bucaksız bolluk tazeliği bulmuşken, Kâbil, kardeşi Hâbil'i cürüm hançeriyle öldürüp, (266/1) o uğursuz cinayet ile âdemoğullarının ortasına düşen ayrılık ateşi, hepsini ikiye bölüp, o kalabalık topluluğun biri müslüman, diğeri kâfir olmakla, fitne ve fesat saçan kılıcı iki yüz seksen yıl kadar aralarında savrulup, toprağa düşen ve helak (5) olan nice yüz bin insanın kanından yeryüzü kasap dükkâna döndüğü zaman mı dünya bayındır idi?

Veyahut

O uğursuz imansızlık ve isyandan âlem karışıp, yani dünyanın süsü olan ağaçlardan ve tarlalardan bereket ve hayrın ilgisi kesilip mesela, arpa ve buğday başağı, Mısır hurmasının yığınları ile beraber iken bu duruma düştüğü zaman o peygamberlik divanının başlangıcı Hz. Âdem “‘aleyhi's-selâtu ve's-selâm¹³” âlemin harabesinden feryat edip:

(10) *Tagayyereti-bilâdu ve men 'aleyhâ
Ve vechü'l-ardı mu 'barun kabihun
Tagayyere küllü zî-ta'min velevnin
Ve kalle beşâsetü' l-vechi'l-melîhi
Fevâ esefâ 'alâ Hâbili ibney
Katîlun kad tedemmenehû'd-darîhu¹⁴*

diyerek söz cevherlerini nazım ipine dizip, nice yıllar vahşî ruhları feryat ile yakan bu yeryüzüne yayılan çayırdan ağlaya ağlaya yanıp yıkıldığı zaman mı dünya bayındır idi?

Veyahut

(15) Peygamberlik divanının başkanlığı Hz. Şit "‘aleyhi's-selâtu ve's-selâm¹⁵" hazretleri ni'mel-me'âb cenabına teslim edildiği zaman kan dökücü Kâbil

¹³ Salât ve selam onun üzerine olsun.

¹⁴ Ülkeler ve üzerinde olan her şey değişti.

Dünyanın yüzü pis ve toz içinde kaldı.

Her şeyin tadı ve rengi değişti.

O tatlı yüzündeki gülümseme azaldı.

Yazık oldu Hâbil'e.

Öldürüldü ve kabir onu kendisine çekti.

oğullarından nice yüz bin âsi, yolda çıkma bayrağının gölgesine toplanıp Hz. Şit " *'aleyhi's-selâtü ve's-selâm*,¹⁶" mazlum Hâbil'in devrini istemesiyle iki yüz yıl savaş ve katliam fırmı aralarına kıvılcım saçıp, sonunda meleklerden saf saf olmuş orduların yardımını ile kan döken Hâbil'i alıp, Aynü's-şems adıyla bilinen yerde mahvedip, toprağa **(20)** karıştırınca, yeryüzünü insan vücudundaki kırmızı kandan lâle bahçesiyle bir renk ettiklerinde mi dünya bayındır idi?

Veyahut

Peygamberliğin şanı şerefi büyük olan tahtı, Hz. Nuh "neciyyullâh¹⁷" hazretlerine teslim edildiği zaman, âlem halkı doğudan batıya kadar putperest olup, Hz Nuh'u yalanlamak için kötülük olarak işledikleri fesatlıklar ve imansızlıklarla " *ne'üzü billâh* ¹⁸ " dokuz yüz elli yıl âlem meydanından rahatlığın gölgeliği gidip, **(25)** sonunda kavmin akılsızlıklarının eziyetinden cennetin dokuz katı insanlıktan ümidini kesip (*rabbi lâ tezer 'ale'l-ardı mine'l-kâfirene deyyarâ* ¹⁹) sözünü mucizevî bir biçimde dile getirdiğinde Allah'ın helâk etme denizi köpürmeye başlayıp, O'nun intikam kuvvetinin **(267/1)** hiddeti kurtuluş gemisine binenlerden başka, âlem üzerinde canlı bırakmayıp, tufandan sonra nice zaman yeryüzü kâfirlerin çürümüş kemiklerinden falcının tahtasına döndüğü zaman mı âlem bayındır idi?

Veyahut

Sağlam vücutlu Hz. Hud " *'aleyhi's-selâtü ve's-selâm*²⁰ " peygamberlik kaftanını giymekle yükseldiği zaman, uzun boyu, kuvvetini çokluğu ve sertliği ile diğer yaratılmışlardan üstün **(5)** olan Âd kavminin her birinin karıştırıcılık ipi haddini aşp, kimi şiddetli, kimi sert birer semtte zorbalıkla dilediğini yapan aşağılık günahkârlar olup, kendini var eden kâinatın yaratıcısını unutmuşlardı. Hz. Hud " *'aleyhi's-selâtü ve's-selâm* ²¹ " o putperestleri doğru yola koymak için elli yıl gece gündüz demeden davet etti. Ancak Lokman bin Ad ve Mürid bin Sa'd isimli iki kimse inanıp, onlar da **(10)** gizlilik kiliminin altından ortaya çıkarmaya güç yetiremediler.

¹⁵ Salât ve selam onun üzerine olsun.

¹⁶ Salât ve selam onun üzerine olsun.

¹⁷ Allah'ın sırdaşı. Hz. Nuh'un lâkabı.

¹⁸ Allah korusun.

¹⁹ Ey Rabbim! İnkâr eden kâfirlerden hiç birini yeryüzünde bırakma (Kur'an, LXXI, Nuh suresi, 26. âyet)

²⁰ Salât ve selam onun üzerine olsun.

²¹ Salât ve selam onun üzerine olsun.

Hz. Hûd "*'aleyhi's-selâtü ve's-selâm*²²" o, yolunu şaşırması ve bayağılaşmış kavminden ümitsizliğe düşüp, üstüne atılan eziyet ve cefanın yağmur gibi oklarından kinsiz yüreği bela eleğine döndüğü zaman helâk olmaları için yalvarma çehresini niyaz etme seccadesine salarak:

Ey ferâzende-i firûze revâk
Şemse-i zer-keş-i jengârî tâk
Gonce-i teng dil-i bağ-ı tû-em
Lâle-i suhte-i dağ-ı tû-em
(15) *Bâng ber-silsile-yi 'âlem zen*
Sîn-i Ân silsile-râ berhem zen
Nâmzed kon be-zemîn zelzele-hâ
*Zân ez-ân 'alîyhâ sâfil-hâ*²³

Yanan alevin yüksekliğinden, göğün gümüş rengi kubbesi ateşten başaşağı olmuş bir fırına dönmekle, yedi yıl gökten hayat damlaları ve zeminden ekin taneleri tamamen kesildi. Sonunda, o dik kafalı kâfirler, zanlarınca gökten gelen belanın çaresini aradılar. **(20)** Sonra Mekke-i mükerrerme'de Allah'ın eviyle ilgisiz olan putlarından ihsan taşkınlığının damlası ümidine adamlar gönderip, bağışlanma yağmurunu beklediklerinde, Kâbe'nin şerefi büyük olan tarafından bir siyah bulut parçası görüldü. Rahmet yağmurunun kaynağıdır, düşüncesiyle hepsi sevinçle, dans ederek ve el çırparak buluta yöneldiler. Meğer o yeryüzüne sadece su dağıttığını sandıkları siyah bulut, öfke ateşiyle dolu şiddetli rüzgârdan oluşan tufanın kaynağı imiş. **(25)** O zorba kavim, eğer kol kuvveti ile dağın beline vursa, yerinden ayırırken o bir siyah bulut yeline güç getiremeyip, bu kadar rezil ve kötü insan kaşla göz arasında titreyen yaprak misali cehennem dibine uçtular. Hz. Hud "*'aleyhi's-selâtü ve's-*

²² Salât ve selam onun üzerine olsun.

²³ Ey firûze renkli revakın (gökyüzünün) yükselticisi,
Pas rengindeki tâkın sırma çeken süsleyicisi,
Senin bağının üzgün goncasıyım.
Senin dağına yanmış lâleyim.
Âlemin silsilesine feryat etti:
O silsilenin sin(harfi)ini alt üst etti!
Yeryüzünü zelzelelerle salla!
Ondan altı üstüne gelsin.

selâm ²⁴ " ile Lokmân bin Âd ve Mürîd'den (268/1) başka kimse kalmayıp, o gökyüzüne çıkmış sağlam binalar, Âd kavmine ait şehirler, direkler üzerine kurulmuş gibi kıymetli taşlarla süslü bahçeli saraylar, süslü ve yüksek kasırlar, tasvirli kâşâneler, ziynetli mâbetler nice yüz yıl (*kâ'an safsafân* ²⁵) yıkık ve dökük kaldığı zaman mı âlem bayındır idi?

²⁴ Salât ve selam onun üzerine olsun.

²⁵ Düz ve kuru yer (Kur'an, XX, Tahâ suresi., 106. âyetten iktibas edilmiştir. Âyetin bütünü şu şekildedir: feyezerehâ kâ'an safsafân", "böylece (Allah) yerleri dümdüz bir toprak haline getirecektir.")

Kaynaklar:

Hâb-nâme Üzerine Yapılan Çalışmalar:

Deryan, Hayriye (1961), *Habnâme-i Veysî*, Bitirme Tezi (1960-61), İstanbul Üniversitesi.

Salimzyanoviç, F.A. (1976), *Veysi-Hab-name (Kniga Snovideniya)*, Moskva, Nauka.

Tunç, A. Şen (2008), *The Dream of 17th Century Ottoman Intellectual: Veysi and His Habname*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sabancı Üniversitesi.

Veysi'nin Eserlerinin Matbu Nüshaları

Veysi (1836), **Kitâb-ı Hâb-nâme-i Veysî**, Bulak, Dârüt't-tıbaatül'l-Âmire.

Veysi (1846), **Hâb-nâme-i Veysî**, İstanbul, Dârüt't-tıbaatü'l-Âmire.

Veysi (1866), **Şehâdet-nâme-i Veysi**, *Tasvir-i Efkâr Gazetesi Matbaası*.

Veysi (1869), **Siyer-i Veysi**, İstanbul Vezirhanı Matbaası. (Veysi'nin Siyer, Hâb-nâme (Vakı'a-nâme), Münşeât ve Şehâdet-nâme adlı eserleri bu kitapta toplanmış.)

Veysi (1929), **Siyer-i Veysi**